

БІБЛІОГРАФІЯ

«Kyrillisches, Freunde, auch das...». Die russische Bibliothek Paul Celans im Deutschen Literaturarchiv Marbach. Aufgezeichnet, beschrieben und kommentiert von Christine Ivanovic. — Marbach am Neckar: Deutsche Schillergesellschaft, 1996. — 164 s.

Бібліотека Целана, яка в 190 р. потрапила разом з рукописною спадщиною поета в Німецький літературний архів у Марбаху, демонструє несподівано великий обсяг русистики. Неабиякий інтерес Целана до російської літератури засвідчила вже його збірка «Троянда нікому» (1963), яку він присвятив пам'яті Осипа Мандельштама і в якій є чимало російських впливів та ремінісценцій. В ній він емпатично згадував про те, що свого часу перекладав «кирилицю, друзі, також...». Підсумком його спілкування з «кирилицею» стали широко відомі, незрівнянні інтерпретації поезій О. Блока, С. Єсеніна і О. Мандельштама, а також переклади віршів багатьох інших російських поетів (К. Случевский, В. Брюсов, В. Хлебников, В. Маяковский, Б. Пастернак, Є. Євтушенко). Цей масштаб і незвичний (як для німецького автора його епохи) обсяг інтенсивних занять російською літературою, історією та філософією можна відкрити для себе лише тепер, на основі бібліотечного фонду.

Крістіна Іванович вперше з бібліографічною повнотою описала і переклала в даному каталозі понад 500 книжкових заголовків, відмітивши сліди користування і лектури Целана і водночас доповнивши назви книг важливими коментарями. Вони містять не тільки важкодоступні біографічні відомості про російських авторів, вони вказують також на те значення, яке мав той чи інший автор або окремих творів для Целана. Таким чином, на основі даного книжкового зібрання можна детально простежити за робочим процесом Целана: від дати придбання та поступового освоєння творів російської літератури — до перекладацького чи поетичного творчого процесу, який засвідчений власноручними помітками Целана у багатьох книжках. При цьому дана документація дає змогу по-новому, несподівано поглянути на сферу російсько-кириличного елемента в творчості Пауля Целана, який досі — через мовні бар'єри — був недоступний зарубіжним дослідникам.

П. Рихло

Helmut Bottiger. Orte Paul Celans. — Wien: Paul Zsolnay Verlag, 1996. — 175 s.

Гельмут Бьоттігер, редактор культурного відділу газети «Frankfurter Rundschau», автор багатьох публіцистичних книг (одна з останніх — «Сп'яніння в нічній країні: життя триває і після НДР», 1994, — дістала широкий розголос як на Сході, так і на Заході Німеччини), видав у 1996 р.

книгу про Пауля Целана, яка, на думку німецької критики, є однією з найпоетичніших і найпроникливіших спроб підняти завісу загадковості над життям «таємного короля німецької лірики».

Автор дбайливо реконструював основні віхи біографії поета, кожна з яких стала важливим етапом його сповненого трагічних випробувань життя. Він відтворив його, сказано б, екзистенційну топографію, відвідавши й описавши місця, що відіграли вирішальну роль у становленні й утвердженні його поетичного таланту. Перед читачем постають, таким чином, історичні й сучасні Чернівці, з якими пов'язані його перші життєві враження, шкільні та гімназійні роки, а також травматичний досвід гетто, депортацій і «трудових таборів», що назавжди поглинули його батька й матір; голодний Бухарест, де протягом 1945—1947 рр. Целан працював у видавництві «Російська книга», зблизився з колом румунських сюрреалістів (Герасим Лука, Ніна Кассіан, Петре Соломон та ін.) і де, незважаючи на страшний тягар неподоланого минулого, на всі матеріальні злигодні й невлаштований побут, відчував себе чи не щасливим; повоєнний Відень, де вийшла його перша поетична збірка «Пісок із урн» (1948), котру він через велику кількість друкарських помилок знищив власноручно, і де розгорнулася драматична історія його стосунків з Інгеборг Бахман, яку автор з великою делікатністю відтворює гіпотетично, оскільки всі матеріали, які могли би пролляти світло на цей «любовний зв'язок на відстані» (Міло Дор), включаючи листування, замкнено, за розпорядженням вдови поета Жісель Лестранж, у металевих скринях Літературного архіву в Марбаху до 2020 р.; і, нарешті, Париж, де він створив свій неперевершений поетичний спадок, де зазнав реальних і гаданих переслідувань, душевних криз і психічних зламів і де навесні 1970 р. востаннє перекинувся через парпет мосту Мірабо, щоб знайти спокій і розраду в хвилях тихоплинної Сени. Пройшовши цими слідами, Г. Бьоттігер зумів рельєфно виліпити портрет непересічної особистості, яка вважається сьогодні абсолютною постаттю повоєнного ліричного модерну і творчість якої справляє дедалі відчутніший вплив на кожну подальшу генерацію поетів у найдальших куточках планети. Водночас автор продемонстрував неабияку обізнаність із творчістю Целана, сучасним станом її наукового осмислення, а також образний, віртуозний стиль, завдяки якому книга читається від першої до останньої сторінки з неослабним інтересом.

П. Рихло

Фюре Ф. Прошлое одной иллюзии. — М.: Ad Marginem, 1998. — 640 с.

Книгу відомого французького історика Франсуа Фюре (1927-1997) присвячено історії комунізму в Радянському Союзі, але не конкретній політичній історії цього явища, а історії комуністичної ілюзії, владу якої сам Фюре «пережив зсередини... в один із періодів її найбільшого поширення» (с. 16) — між 1949 і 1956 роками. Її написано 1995 року, вже після краху комунізму та Радянського Союзу. Вона є цінною тим, що предмет її дослідження має чіткі хронологічні межі: народження та смерть. Цим вона